

Г І С Т О Р Ы Я

УДК 94:001.89:005.71:001.32(476)"2016/2020""2021/2025"

*Вадзім Лакіза, дырэктар Інстытута гісторыі
НАН Беларусі¹, кандыдат гістарычных навук,
дацэнт (г. Мінск, Беларусь) (ii@history.by)*

ВАЖНЕЙШЫЯ ДАСЯГНЕННІ ІНСТЫТУТА ГІСТОРЫІ НАЦЫЯНАЛЬнай АКАДЭМІі НАВУК БЕЛАРУСІ ЗА 2016–2020 ГАДЫ І ЗАДАЧЫ НА НОВУЮ ПЯЦІГАДОВУЮ ПРАГРАМУ

Ключавыя словы: Інстытут гісторыі НАН Беларусі, дзяржаўная праграма навуковых даследаванняў, падпраграма «Гісторыя і культура», гісторыя Беларусі, археалогія, антрапалогія, гісторыя беларускай дзяржаўнасці, гісторыя геапалітыкі, гістарычная памяць, ТОП-10, фундаментальныя даследаванні, практычныя распрацоўкі, падпраграма «Гісторыя», музеіфікацыя, гісторыка-культурная і археалагічная спадчына, папулярызацыя дасягненняў гістарычнай навукі.

У 2020 г. калектыў Інстытута гісторыі НАН Беларусі паспяхова завяршыў навуковыя працы па выкананні Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства» на 2016–2020 гады (навуковы кіраўнік – член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар гістарычных навук, прафесар А. А. Каваленя). Навуковае кіраўніцтва праграмай ажыццяўлялі: кандыдат гістарычных навук дацэнт В. В. Даніловіч; акадэмік НАН Беларусі, доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры, прафесар А. І. Лакотка; доктар гістарычных навук прафесар С. У. Кошалеў, а таксама намеснікі навуковых кіраўнікоў – кандыдат гістарычных навук дацэнт В. Л. Лакіза; доктар гістарычных навук дацэнт А. В. Гурко.

Навуковыя даследаванні ў 2016–2020 гг. ахоплівалі важнейшыя актуальныя праблемы айчынай і ўсеагульнай гісторыі, археалогіі, антрапалогіі, спецыяльных гістарычных навук, гісторыі геапалітыкі і выконваліся па пяці буйным заданням: «Беларускія землі ў першабытную эпоху, сярэднявечча і ранні Новы час: археалагічныя помнікі, тэрыторыя, насельніцтва, эканоміка і культура» (заданне 1.1.01, навуковы кіраўнік – доктар гістарычных навук прафесар В. М. Ляўко); «Сацыяльна-эканамічныя працэсы на тэрыторыі Беларусі ў IX – пачатку XXI стагоддзя: крыніцазнаўства, гістарыяграфія, антрапалогія і дру-

гія спецыяльных даследаванняў» (заданне 1.1.02, навуковы кіраўнік – доктар гістарычных навук прафесар В. Ф. Голубеў, кандыдат гістарычных навук дацэнт В. В. Яноўская, кандыдат гістарычных навук дацэнт А. Б. Доўнар); «Беларусь у гістарычным працэсе: сацыяльна-эканамічныя трансфармацыі і грамадска-культурныя змены (канец XVIII – пачатак XXI ст.)» (заданне 1.1.03, навуковы кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт М. У. Смяховіч); «Беларусь у геапалітычных працэсах XX – пачатку XXI ст.» (заданне 1.1.04, навуковы кіраўнік – член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар гістарычных навук, прафесар А. А. Каваленя); «Усеагульная гісторыя. Беларусь і свет: міжнародныя адносіны, дыпламатыя, дыяспара» (заданне 1.1.05, навуковы кіраўнік – доктар гістарычных навук прафесар У. В. Тугай).

Па кожным з пяці буйных комплексных заданняў падпраграмы дасягнуты значныя фундаментальныя вынікі, якія знайшлі адлюстраванне ў практычных распрацоўках, абагульняючых публікацыях, навукова-практычных мерапрыемствах, шырокай папулярызацыі гістарычнай навукі і праведзеных даследаванняў. Практычна кожны супрацоўнік, кожны даследчык інстытута ўнёс свой уклад у выніковыя колькасныя і якасныя паказчыкі выканання падпраграмы, якія былі пакладзены ў аснову актаў-прыёмкі (з актамі ўкаранення), зацверджаных спецыяльнымі міжведамаснымі камісіямі.

Многія адкрыцці, якія зроблены вучонымі Інстытута гісторыі НАН Беларусі за гады выканання мінулай падпраграмы, унікальныя археалагічныя артэфакты і архіўныя дакументы ўжо часткова знайшлі адлюстраванне ў замежнай і айчынай гістарыяграфіі, у тым ліку спецыяльных выданнях, прысвечаных да 90-гадовага юбілею дадзенай наву-

¹ Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка 21 верасня 2020 г. прызначыў на пасаду рэктара Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь В. В. Даніловіча, які на працягу 2010–2020 гг. паспяхова ўзначальваў Інстытут гісторыі НАН Беларусі.

Пастановай Прэзідэнта НАН Беларусі з 7 снежня 2020 г. Інстытут гісторыі НАН Беларусі ўзначальвае В. Л. Лакіза, які з восені 2012 г. працаваў на пасадзе намесніка дырэктара па навуковай рабоце.

ковай установовы (15.10.2019 г.) [5–7, 10, 16–23, 25–30, 34, 39, 41, 43, 50–53]. Адзначым таксама, што ў абагульняючым выглядзе штогадовыя дасягненні Інстытута гісторыі НАН Беларусі прадстаўлены ў калектыўным навуковым выданні (за 2016, 2017, 2018, 2019 г.) «Акадэмічная гуманітарыстыка: важнейшыя вынікі» [1–4] і ў навукова-інфармацыйным выданні «Інстытут гісторыі НАН Беларусі» [32, 33].

У краісе выканання падпраграмы «Гісторыя і культура» вучоныя Інстытута гісторыі НАН Беларусі апублікавалі звыш 200 кніжных выданняў, з якіх 24 – за межамі нашай рэспублікі. Несумненна, гонарам даследаванняў з’яўляюцца манаграфічныя працы. За справаздачны перыяд было выдадзена 73 манаграфіі (за межамі краіны – 13, у тым ліку на кітайскай мове – 1), 54 зборнікі навуковых артыкулаў і 17 зборнікаў матэрыялаў канферэнцый, 14 падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў, 8 зборнікаў дакументаў і матэрыялаў, 14 навукова-папулярных кніг, звыш 30 навукова-інфармацыйных і археаграфічных выданняў, брашур і аўтарэфератаў. Акрамя таго, атрыманыя вынікі даследаванняў знайшлі адлюстраванне больш чым: у 1600 навуковых артыкулах (з іх 259 за межамі Беларусі), 230 тэзісах (з іх 110 за межамі краіны), 230 навукова-папулярных, энцыклапедычных і даведчаных публікацыях [1–4, 21–23, 32, 33]. Каб паказаць маштабнасць праведзенай навуковай работы і яе завершанасць адмыслова да дадзенага выпуску «Гістарычна-археалагічнага зборніка» падрыхтаваны матэрыял «Выданні Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі ў 1916–2020 гадах» (гл. с. 216–257).

У межах дадзенага артыкула прадставіць усе дасягненні вучоных Інстытута гісторыі НАН Беларусі за 2016–2020 гг.¹, паказаць дзейнасць кожнага супрацоўніка, які ўносіць свой уклад ў агульную справу развіцця нашай установы, вельмі складана. Трэба канстатаваць, што на новы ўзровень былі падняты ўсе пытанні, звязаныя з вывучэннем, захаваннем, практычным выкарыстаннем і папулярызаваннем гісторыка-культурнай і археалагічнай спадчыны Беларусі: даследаванні раскопакі дзясяткі помнікаў археалогіі ад каменнага веку да сярэднявечага і Новага часу. Выйшлі калектыўныя працы і манаграфіі (у тым ліку па-за межамі краіны [31, 36, 49]). Напрыклад, высокая запатрабаванасць працы археолагаў ў дадзеным кірунку знайшла адлюстраванне ў выхадзе вялікім накладам дапоўненых і перапрацаваных выданняў «Славяне на тэрыторыі Беларусі в догосударственный период» (в 2 кн.)

¹ Інстытут гісторыі як лепшая навуковая арганізацыя па выніках працы за 2016 г. занесены на Рэспубліканскую дошку Гонару (Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 23.06.2017 г. № 222 «О занесении на Республиканскую дошку Почета победителей соревнования за 2016 год»); па выніках паспяховай навукова-даследчай, навукова-арганізацыйнай і інавацыйнай дзейнасці вучоных у 2019 г. Інстытут гісторыі НАН Беларусі быў занесены на Дошку гонару НАН Беларусі.

[50, 51] і «Археологіческое наследие Беларуси = Archaeological Heritage of Belarus» [7]. Важна пры гэтым, што прэмію НАН Беларусі 2020 г. у галіне гуманітарных і сацыяльных навук атрымаў аўтарскі калектыў Інстытута гісторыі НАН Беларусі у складзе доктара гістарычных навук прафесара В. М. Ляўко і навуковых супрацоўнікаў Г. М. Беліцкай і А. Ф. Касюк менавіта за cykl работ «Славяне на тэрыторыі Беларусі ў падзяржаўны перыяд».

У 2016–2020 гг. праведзены мэтанакіраваныя работы па стварэнні фундаментальнай навуковай працы «История белорусской государственности» (в 5 т.) [26–30]. У 2020 г. выйшаў яе заключны пяты том, у якім раскрыты важнейшыя тэндэнцыі і заканамернасці развіцця нацыянальнай дзяржаўнасці ў 1954–2019 гг., паказаны найбольш значныя пераўтварэнні ў галіне дзяржаўнага будаўніцтва беларускага грамадства, прааналізаваны канстытуцыйна-прававыя і інстытуцыянальныя асновы ўмацавання нацыянальнай дзяржаўнасці незалежнай Рэспублікі Беларусь.

У гістарыяграфіі ўжо неаднаразова раскрывалася ўнікальнасць чатырохтомнага «Вялікага гістарычнага атласа Беларусі». Адзначым, што ў 2020 і быў дапрацаваны і дапоўнены першы том атласа, а таксама, падрыхтавана і апублікавана новае выданне – «Гістарычны атлас Беларусі» [18]. Важна, што гэтыя супольныя дасягненні вучоных Інстытута гісторыі НАН Беларусі, рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Белкартаграфія», Дзяржаўнага камітэта па маёмасці Рэспублікі Беларусь і Дэпартамента па архівах і справаходстве Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь – былі адзначаны дзяржаўнай ўзнагародай. *За стварэнне ўнікальнай фундаментальнай працы аўтарскі калектыў у складзе акадэміка-сакратара АДДЗЯЛЕННЯ ГУМАНІТАРНЫХ*

наук і мастацтваў НАН Беларусі А. А. Кавалені, галоўнага рэдактара РУП «Белкартаграфія» Г. П. Ляхавай і дырэктара ДУ «Беларускі навукова-даследчы цэнтр электроннай дакументацыі» В. Л. Насевіча атрымаў Прэмію Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» [4, с. 7–8].

Быў падрыхтаваны і выдадзены шэраг спецыяльных калектыўных прац і зборнікаў дакументаў, індывідуальных манаграфій па тэматыцы сярэднявекі, Новага часу, гісторыі Вялікага Княства Літоўскага, сацыяльна-эканамічнага і грамадска-палітычнага развіцця ў перыяд з канца XVIII да пачатку XX ст., асаблівасцям станаўлення і развіцця беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці ў 1917–1939 гг. і г. д., на што мы ўжо неаднаразова звярталі ўвагу¹ [8, 9, 15–17, 24, 41, 42, 44, 46, 47, 49]. Важнае значэнне мела і перавыданне кнігі «Беларусь: страницы истории», у якой з улікам нацыянальна-дзяржаўнай ідэалогіі Рэспублікі Беларусь адлюстравана айчынная гісторыя ад старажытных часоў да нашых дзён, а таксама месца, роля, уклад і дасягненні беларускага народа ў еўрапейскую і сусветную цывілізацыі, спачатку на кітайскай мове (Пекін, 2016), а затым, у дапоўненым варыянце, для шырокага кола чытачоў замежжа і дыпламатычнага корпуса на англійскай мове (Мінск, 2018) [3, с. 27; 23, с. 14].

Падкрэслім, што ў 2020 г., акрамя асобных манаграфічных даследаванняў вучоных інстытута, выйшла калектыўная манаграфія «Сацыяльна-эканамічнае развіццё Беларусі (канец XVIII – пачатак XX ст.)» [46], падрыхтаваная на базе аддзела Новай гісторыі Беларусі, у якой раскрываюцца асноўныя тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі ў канцы XVIII – пачатку XX ст.: аграрная палітыка і эвалюцыйныя працэсы ў галіне сельскай гаспадаркі, развіццё прамысловасці і гарадоў, сацыяльная трансфармацыя беларускага грамадства, фарміраванне камунікацыйнай і інфармацыйнай прасторы, фарміраванне і развіццё фінансава-кредытнай сістэмы, гандаль, прадпрыемальніцтва і ўдзел замежных прадпрыемстваў і фінансістаў у развіцці прамысловасці і транспарту. На базе аддзела Навейшай гісторыі Беларусі быў падрыхтаваны зборнік артыкулаў «Октябрьская революция в исторических судьбах белорусской государственности» [47], у якім прааналізаваны розныя аспекты Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г. – эпохальнай падзеі, якая паўплывала ці вызначыла ход сусветнай гісторыі XX ст. У 2020 г. выйшаў з друку і зборнік артыкулаў «Беларуская Народная Рэспубліка ў гісторыі беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці», у якім прааналізаваны розныя аспекты палітычных падзей 1917–1925 гг. і абвешчэння незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі [9].

¹ Шэраг новых высноў па выніках выканання заданняў падпраграмы «Гісторыя і культура» калектывам Інстытута гісторыі НАН Беларусі за 2020 г. будзе прадстаўлена ў чарговым выданні «Акадэмічная гуманітарыстыка: важнейшыя вынікі 2020 года».

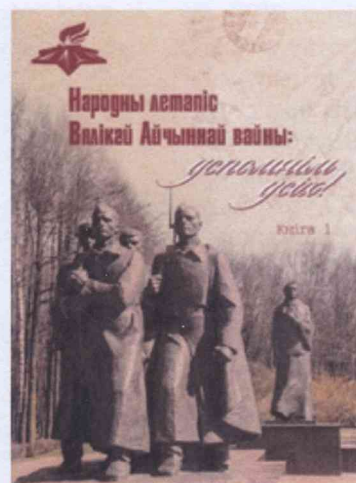
На працягу 2016–2020 гг. пад асаблівай увагай вучоных Інстытута гісторыі знаходзіліся пытанні вясных падзей XX ст. Былі арганізаваны і праведзены на высокім узроўні знакавыя міжнародныя мерапрыемствы, падрыхтаваны і апублікаваны грунтоўныя выданні да 100-годдзя завяршэння Першай сусветнай вайны, 75-годдзя вызвалення Беларусі, 75-годдзя Вялікай Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Напрыклад, у 2018 г. была завершана калектыўная міжнародная навукова-дакументальная праца «Страна в огне. 1941–1945» (у 3 т. і 6 кн.), за якую яе аўтарам А. А. Кавалені, А. М. Літвіну і І. Ю. Варанковай прысуджана прэмія Расійскай акадэміі навук і Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі [3, с. 29–31; 23, с. 16]. Акрамя таго, у апошнія гады пабачылі свет такія калектыўныя выданні, як «Твои сыновья, Беларусь: маршалы, генералы (адмиралы) – белорусы и уроженцы Беларуси в годы Великой Отечественной войны: биографический справочник» (2019) і «Созвездие героев земли белорусской» (2019) (падрыхтаваны А. А. Каваленем, Б. Д. Даўгатовічам)², «С верой в Победу: Беларусь в Великой Отечественной войне: 100 вопросов и ответов» [37] (2020 г., падрыхтаванае А. А. Каваленем, Б. Д. Даўгатовічам, Д. М. Хромчанка), «Вклад белорусского народа в Победу в Великой Отечественной войне» (2020) [13]. У манаграфіі А. М. Літвіна «Савецкія святы і партызанскія парады на тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны» [35] упершыню ў гістарыяграфіі мэтанакіравана прааналізавана і паказана такая унікальная з'ява ў гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, як святкаванне савецкіх свят, прысвечаных дзяржаўным і рэвалюцыйным датам, у партызанскіх атрадах і партызанскіх зонах, а таксама правядзенне партызанскіх парадаў на тэрыторыі Беларусі, вызваленай ад гітлераўскіх захопнікаў. Асабліва важнай з'яўляецца навукова-даследчая работа вучоных, накіраваная на ўдасканаленне выкладання гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў школах і вышэйшых навучальных установах. У 2020 г. былі выдадзены вучэбныя дапаможнікі «Великая Отечественная война советского народа (в контексте Второй мировой войны): пособие для учреждений общего среднего образования с белорусским и русским языками обучения» [12] і «История Великой Отечественной войны: очерки совместной истории: учебное пособие. Вып. 1: Начало Второй мировой войны» [31]. У пачатку 2020 г. у гонар 75-годдзя Вялікай Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне Нацыянальная акадэмія навук Беларусі ініцыявала і распачала ўсебеларускую акцыю «Народны летапіс Вялікай Айчыннай вайны: успомнім усіх!». З усіх куткоў Беларусі зацікаўленыя дасылаюць у Інстытут гісторыі НАН Беларусі ўспаміны ўдзельнікаў вайны, фотаздымкі, дакументальныя сведчанні ва-

² Долготович, Б. Д. Созвездие героев земли белорусской / Б. Д. Долготович, А. А. Коваленя. – Минск : Белорусская энциклопедия имени Петруся Бровки, 2019. – 360 с. : ил. – (Беларусь помнит: во имя жизни и мира).

енных падзей. Ужо праз некалькі месяцаў даследчай работы, сістэматызацыі і аналізу атрыманых матэрыялаў, іх навуковай апрацоўкі аддзелам ваеннай гісторыі Беларусі была падрыхтавана і надрукавана першая кніга выдання «Народны летапіс Вялікай Айчыннай вайны: успомнім усіх!» [45].

Толькі за 2020 г., завяршалны ў трылогіі Года малой радзімы, вучонымі Інстытута гісторыі НАН Беларусі падрыхтаваны тры новыя кнігі ў серыі «Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі» – «Шклоў і Шклоўскі раён» [53], «Крэва: гісторыя, археалогія, культурная спадчына» [38], «Расонскі край: гісторыя, культура, людзі: да 100-годдзя з дня нараджэння П. М. Машэрава» [48], у якіх пасля грунтоўнай навукова-даследчай работы гісторыкаў, з удзелам краяўзнаўцаў і навучэнцаў, апублікаваны найноўшыя крыніцы і матэрыялы, прысвечаныя гісторыка-культурнай спадчыне асобных рэгіёнаў нашай краіны. Усяго ж за мінулую пяцігодку ў згаданай серыі пабачылі свет 11 зборнікаў навуковых артыкулаў, прысвечаных гісторыі рэгіёнаў Прыпяцкага Палесся, Браслава, Калінкавіч, Шуміліна, Свіслачы, Рэчыцы, Мсціслава, Шклова, Крэва, Расон [1–4; 23, с. 17–18]. Яшчэ ў адной спецыяльнай серыі «Беларусь і Эдвард Вайніловіч» выдадзены 6 зборнікаў па гісторыі Капыля, Нясвіжа, Слуцка, Клецка, Іўя, Глыбокага і іх ваколіц [4, с. 55–56; 11].

Важнымі для развіцця гістарычных даследаванняў, археалогіі і антрапалогіі з'яўляецца наяўнасць ў Інстытуце гісторыі НАН Беларусі ўласных перыядычных штогадовых выданняў, такіх як: «Гістарычна-археалагічны зборнік», «Матэрыялы па археалогіі Беларусі» і «Аktуальныя пытанні антрапалогіі», – вызначаных ВАКам Рэспублікі Беларусь для публікацыі вынікаў дысертацыйных даследаванняў. За апошні час адбыліся пэўныя змены ў рэдкалегіях гэтых выданняў, у выніку чаго ў іх склад увайшлі найбольш вядомыя і аўтэрытэтныя даследчыкі па сваіх напрамках, у тым ліку замежныя. Выраслі патрабаванні да якасці публікацый, іх актуальнасці і навізны. У згаданых зборніках змяшчаюцца артыкулы вядучых вучоных Беларусі і замежжа, якія прадстаўляюць найноўшыя дасягненні гістарычнай

навукі, дэманструюць найбольш знакавыя адкрыцці гісторыкаў, археолагаў і антраполагаў, раскрываюць праблемы метадыкі археалагічных даследаванняў і вывучэння помнікаў розных эпох, уводзяць ў навуковы ўжытак матэрыялы і вынікі палявой працы на археалагічных аб'ектах Беларусі, разглядаюць пытанні гістарычнай антрапалогіі, экалогіі, здароўя, развіцця морфафункцыянальных сістэм арганізма [6, 14, 41].

Вялікая ўвага ў 2016–2020 гг. надавалася Інстытутам гісторыі НАН Беларусі арганізацыі і правядзенню розных навуковых і навукова-практычных мерапрыемстваў ва ўсіх абласцях краіны і г. Мінска (асабліва прымеркаваных да трохгадовага цыкла Года малой радзімы) [23, с. 17–18; 32, 33]. Гэтаму прысвечаны таксама спецыяльны раздзел «Хронологія важнейшых падзей Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі в 2016–2020 гадах» (гл. с. 210–215).

Асабліва знакавым навуковым форумам стаў IV Міжнародны кангрэс гісторыкаў Беларусі «Гістарычная навука Беларусі: асобы, канцэпцыі, дасягненні (да 90-годдзя Інстытута гісторыі НАН Беларусі)», які прайшоў у Мінску 17–18 кастрычніка 2019 г. На дадзенае мерапрыемства было запрошана звыш 200 прафесійных гісторыкаў з Беларусі, Расіі,

Украіны, Літвы, ЗША, прадстаўнікі ўсіх гістарычных факультэтаў устаноў вышэйшай адукацыі краіны, музеяў, архіваў, многіх міністэрстваў і ведамстваў, Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, грамадскіх арганізацый. Падчас свайго выступлення Старшыня Прэзідыума НАН Беларусі У. Р. Гусакоў адзначыў, што Інстытут гісторыі павінен стаць арганізуючым і каардынацыйным цэнтрам па выпрацоўцы гістарычнай палітыкі нашай дзяржавы, роля якога заключаецца ў тым, каб абгрунтаваць прысутнасць беларусаў у еўрапейскай і сусветнай гісторыка-культурнай прасторы і паказаць іх уклад у сусветную культурную спадчыну. У сваім выступленні Міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь І. В. Карпенка звярнуў увагу на неабходнасць супрацоўніцтва гісторыкаў і педагогаў з мэтай супрацьстаяння распаўсюджванню скажонай інфармацыі, маніпуляцыі фактамі і адвольнай трактоўцы гістарычных падзей, асабліва падчас асвятлення гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Намеснік Дзяржаўнага сакратара Савета Бяспекі У. Ю. Арчакоў засяродзіў увагу на цеснай узаемасувязі гісторыі і нацыянальнай бяспекі краіны. На кангрэсе разглядаліся шматлікія пытанні па ўсіх напрамках гістарычнай навукі ад старажытнасці да сучаснасці ў кантэксце развіцця і ўмацавання беларускай дзяржаўнасці. Удзельнікамі навуковага форуму была адобрана распрацаваная вучонымі Інстытута гісторыі «Нацыянальная канцэпцыя гісторыі Беларусі». Яе ўкараненне ў вучэбна-выхаваўчы працэс – адна з важнейшых задач для фарміравання гістарычнага светапогляду і патрыятызму. На кангрэсе неаднаразова было падкрэслена, што за сваю 90-гадовую дзейнасць вучоныя Інстытута гісторыі НАН Беларусі ўнеслі важкі ўклад у развіццё беларускай гістарычнай навукі. За значныя навуковыя дасягненні многія супрацоўнікі інстытута былі ўзнагароджаны медалямі, граматамі і падзякамі [4, с. 60–61].

Нягледзячы на пэўныя абмежаванні, выкліканыя эпідэміялагічнай сітуацыяй з-за сусветнай пандэміі COVID-2019, у 2020 г. Інстытут гісторыі НАН Беларусі працягваў арганізацыю і правядзенне канферэнцый у асобных рэгіёнах нашай краіны з мэтай папулярызацыі новых даследаванняў па рэгіянальнай гісторыі. Чарговы раз падкрэслім, што такія мерапрыемствы накіраваны на фарміраванне гістарычнага светапогляду, захаванне гістарычнай памяці, выхаванне патрыятызму і любові да роднага краю, развіццё рэгіянальнага і міжнароднага турызму. У працы канферэнцый заўсёды прымаюць удзел не толькі вучоныя, але і музейныя работнікі, краязнаўцы, настаўнікі, школьнікі. Восенню 2020 г. на рэгіянальных канферэнцыях у Лідзе, Глыбокім, Крэве і Ашмянах важнае месца адводзілася вывучэнню пытанняў, што тычацца рэгіянальнай гісторыі, падзей Вялікай Айчыннай вайны, гісторыі знакамітых асоб, праблем вывучэння, захавання і практычнага выкарыстання археалагічнай і гісторыка-культурнай спадчыны [11].

Нельга пакінуць па-за ўвагай і чарговы раз не назваць пераможцаў конкурсаў ТОП-10 дасягненняў вучоных НАН Беларусі, ў якіх вучоныя Інстытута гісторыі ў высокай канкурэнцыі перамагалі ў 2016–2019 гг. Кратка ўзгадаем гэтыя дасягненні.

Пад кіраўніцтвам В. М. Ляўко выяўлены і даследаваны археалагічны комплекс Кардон Віцебскага Падзвіння – унікальны для Усходняй Еўропы помнік VIII–X стст., які амаль на 200 гадоў больш старажытны за шырокавядомае Гнёздава пад Смаленскам. Матэрыялы комплексу даказваюць ўдзел варагаў у развіцці гандлёва-эканамічнага патэнцыялу рэгіёна, раскрываюць яго шырокія міжнародныя сувязі і вядучую ролю ў фарміраванні дняпроўска-ловацкага адрэзку шляху «з вараг у грэкі» на ранняй стадыі (IX – сярэдзіна X ст.) стварэння дзяржаўных структур ва ўсходніх славян (*дыпламы ТОП-10 за 2016 г. атрымалі В. М. Ляўко, В. І. Шадыра, Д. С. Дзярновіч*) [1; 23, с. 8].

Пад кіраўніцтвам Г. М. Бяліцкай ў 2016–2017 гг. у Жыткавіцкім раёне Гомельскай вобласці выяўлены самыя старажытныя на сёння славянскія матэрыялы, якія датаваны IV ст. н. э. і сведчаць аб тым, што славяне з'явіліся на тэрыторыі Беларусі на 200 гадоў раней, чым гэта лічылася раней. Даследаванні славянскага паселішча каля в. Бярэжцы і могільніка каля в. Малы Малешаў Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці, а таксама паселішча каля в. Яскавічы Салігорскага раёна Мінскай вобласці істотным чынам змянілі ўяўленні пра ўмовы ўзнікнення першай славянскай пражскай культуры, якая склалася ў першай палове I тысячагоддзя н. э. на аснове пазназарубінецкіх старажытнасцей у Беларускім Палессі (*дыпламы ТОП-10 за 2017 г. атрымалі Г. М. Бяліцкая, А. Ф. Касюк, Э. А. Ляшкевіч*) [2, с. 95–98; 23, с. 9].

Метадамі падводнай археалогіі выяўлены і даследаваны ўнікальныя помнікі і артэфакты сусветнага ўзроўню: стаянкі неаліту – бронзавага веку Крывіна-3; дубовы човен пачатку XVI ст., падняты са дна р. Нёман; абарончыя збудаванні Жаберскага замка XVII–XVIII стст.; месца пераправы арміі Напалеона праз р. Бярэзіну. Сярод артэфактаў з Крывінскага тарфяніку асаблівае навуковае значэнне маюць заморфная касцяная падвеска ў выглядзе змяі, рэшткі бурштынавых упрыгажэнняў, а таксама старажытны музычны інструмент – дудачка з бяровай косткі буйной птушкі (чаплі ці жорава) з трыма адтулінамі. Важна, што вынікі падводных даследаванняў паказалі, як выглядалі драўляныя абарончыя элементы Жаберскага замка XVII ст., дадалі новыя археалагічныя артэфакты, якія з'яўляюцца каштоўнымі музейнымі экспанатамі, экспануюцца на розных выставах ў музеях Рэспублікі Беларусь, а таксама дэманструюцца за межамі нашай краіны. Напрыклад, шэраг найважнейшых артэфактаў, якія былі атрыманы падчас падводных даследаванняў на р. Бярэзі-

Човен на часовым захаванні ў Музеі старажытнай беларускай культуры НАН Беларусі

не, сталі асновай выставы «Напалеон на Бярэзіне: міф і рэальнасць», якая была арганізавана і праведзена ў г. Мантро-Фот-Ён (Францыя) у лютым 2018 г. (*дыпламы ТОП-10 за 2018 г. атрымалі В. І. Кошман, С. Б. Ліневіч, М. М. Чарняўскі*) [3, с. 33–34; 23, с. 9].

Адзначым, што працэс кансервацыі дубовага чоўна пачатку XVI ст. в. Мікалаева Іўеўскага раёна Гродзенскай вобласці каардынаваўся і кантраляваўся непасрэдна Старшынёй Прэзідыума НАН Беларусі акадэмікам У. Р. Гусаковым. Пасля шэрагу папярэдніх абмеркаванняў метадыкі сушкі артэфакта быў распрацаваны алгарытм работы вучоных на вясну – лета 2019 г., да якой далучыўся Інстытут хіміі новых неарганічных матэрыялаў НАН Беларусі. Для апрацоўкі паверхні чоўна было распрацавана некалькі спецыяльных хімічных складаў і пасля назіранняў за іх эфектыўнасцю выбраны адзін новы хімічны прэпарат для далейшага выкарыстання¹. Восенню 2019 г. човен быў перададзены ў Музей старажытнай беларускай культуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі [4, с. 37–38].

Калектывам вучоных Інстытута гісторыі НАН Беларусі распрацавана прынцыпова новая навуковая канцэпцыя гісторыі беларускай дзяржаўнасці, якая грунтуецца на пераемнасці першых і наступных старажытных паселішчаў, а таксама гістарычных этнічных і поліэтнічных утварэнняў на тэрыторыі сучаснай Беларусі з найноўшымі перыядамі і структурнымі ўтварэннямі беларускай дзяржаўнасці. Беларуская дзяржаўнасць як непарыўнае цэлае ў пра-

цэсе эвалюцыі знайшла ўвасабленне ў выглядзе гістарычных і нацыянальных форм. Гістарычныя формы дзяржаўнасці належаць не толькі беларускаму, але і іншым народам, бо яны з'яўляліся поліэтнічнымі ўтварэннямі. Полацкая зямля, Кіеўская Русь, Вялікае Княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае, Рэч Паспалітая, Расійская імперыя – гэта ўсё гістарычныя формы дзяржаўнасці, у рамках якіх паступова складвалася, нягледзячы на розныя складанасці, дзяржаўнасць беларускага народа. У далейшым яна знайшла ўвасабленне ў нацыянальных формах, такіх як: Беларуская Народная Рэспубліка, Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка Беларусь, Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка Літвы і Беларусі, Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка, Рэспубліка Беларусь. Фундаментальныя напрацоўкі айчынных вучоных абагульнены ў фундаментальнай пяцітомнай працы «История белорусской государственности» (*дыпламы ТОП-10 за 2019 г. атрымалі А. А. Каваленя, В. В. Даніловіч, В. Ф. Голубеў, В. Л. Лакіза, В. М. Ляўко, М. У. Смяховіч*) [4, с. 8–9].

Знакавымі для беларускай археалогіі сталі навуковыя даследаванні на тэрыторыі дзяржаўнай прыродаахоўнай установы «Нацыянальны парк “Белавежская пушча”», якія папярэднічалі стварэнню каля аг. Камянюкі Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці першага ў краіне Археалагічнага музея пад адкрытым небам. Унікальны для Беларусі навуковы, гісторыка-культурны і турыстычны аб'ект адлюстроўвае асаблівасці домабудаўніцтва і быту, развіцця матэрыяльнай і духоўнай культуры, гаспадаркі нашых продкаў на працягу некалькіх тысяч гадоў [4, с. 36; 7; 22, с. 3–12]. Можна канстатаваць, што ў новым музеі ўвасобіліся ў жыццё веды, уяўленні, мары археолагаў і гісторыкаў аб знешнім і ўнутраным выглядзе жылых і гаспадарчых пабудов, планіграфіі стаянак і паселішчаў, абарончых умацаваных комплексаў нашых далёкіх продкаў, якія пра-

¹ У Дзяржаўную ўстанову «Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці» пададзена заяўка на вынаходніцтва «Состав для консервации археологической древесины» (ад 29.09.2020 г. № 20200272), якую падалі Інстытут хіміі новых неарганічных матэрыялаў НАН Беларусі (У. Я. Агабекаў, Я. В. Карпінчык) і Інстытут гісторыі НАН Беларусі (В. Л. Лакіза, С. Б. Ліневіч).

Гарадзішча позняга бронзавага і ранняга жалезнага вякоў.
Археалагічны музей пад адкрытым небам. Нацыянальны парк «Белавежская пушча»

Старажытнаславянская вёска. Археалагічны музей пад адкрытым небам.
Нацыянальны парк «Белавежская пушча»

жывалі на тэрыторыі Беларусі і адносіліся да розных культур і этнасаў.

Урачыстае адкрыццё першай чаргі Археалагічнага музея – гарадзішча позняга бронзавага і ранняга жалезнага вякоў на плошчы археалагічнага помніка Камянюкі-1¹ – абылося 1 чэрвеня 2019 г.

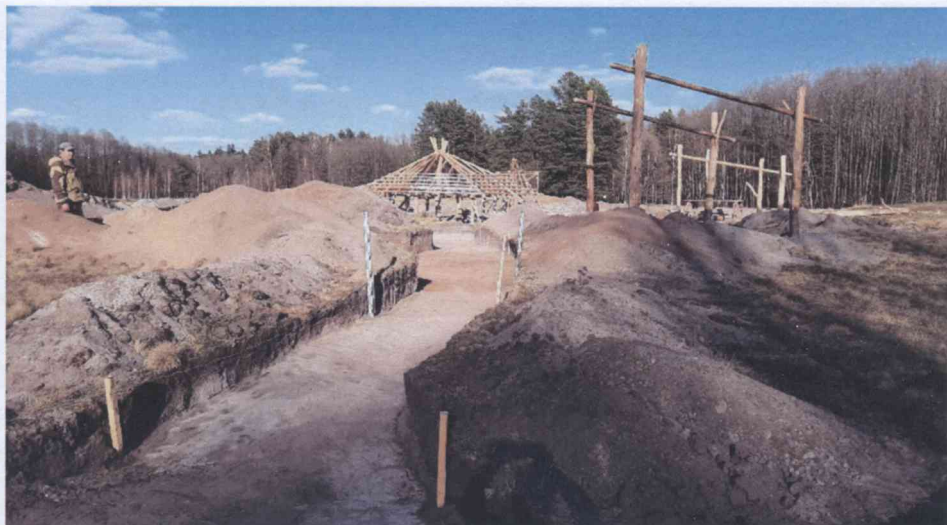
У маі 2020 г. на тэрыторыі Археалагічнага музея пад адкрытым небам на плошчы археалагічнага помніка Камянюкі-3² былі адкрыты для наведвання

¹ Раскопкі, якія папярэднічалі будаўніцтву гарадзішча, праводзіліся пад кіраўніцтвам А. Ю. Ткачова.

² Раскопкі, якія папярэднічалі будаўніцтву новай чаргі Археалагічнага музея пад адкрытым небам, праводзіліся пад кіраўніцтвам В. Л. Лакізы.

турыстамі новыя аб'екты – старажытнагерманскі двор Рымскага часу і славянскае паселішча.

На працягу сакавіка – кастрычніка 2020 г. ажыццяўляліся маштабныя комплексныя археалагічныя даследаванні і навуковае суправаджэнне работ па стварэнні на тэрыторыі музея чарговых першабытных музейных аб'ектаў – стаянкі эпохі мезаліту, стаянкі неалітычнага часу і паселішча бронзавага веку. Вывучана больш за 1 600 м² культурнага пласта на помніках археалогіі Камянюкі-3, Камянюкі-2 – Горы, Камянюкі-13 і Камянюкі-17 (пад кіраўніцтвам В. Л. Лакізы), выяўлены тысячы розначасовых артэфактаў (каменныя і крамянёвыя вырабы, скарб крамянёвых нуклеусаў, фрагменты ляпной арнамента-

Археалагічныя раскопкі на помніку Камянюкі-2 – Горы і будаўніцтва жылой пабудовы культуры шарападобных амфар

Стаянка мезаліту і неаліту. Археалагічны музей пад адкрытым небам.
Нацыянальны парк «Белаежская пушча»

ванай керамікі, скіфскі бронзавы наканечнік стралы і інш.), якія па-новаму асвятляюць і значна пашыраюць ўяўленні пра засяленне і засваенне тэрыторыі як Белаежскай пушчы, так і ўсёй Беларусі за апошнія 10 тысяч гадоў. Вельмі важна, што было прынята сумеснае рашэнне ўнесці карэкціроўку ў праектную дакументацыю і адмовіцца ад вертыкальнай планіроўкі ўсёй тэрыторыі помнікаў археалогіі, на плошчы якіх ўзводзілася дадзеная чарга музея. Археалагічныя навуковыя даследаванні праводзіліся толькі ў месцах, на якіх запланавана будаўніцтва аб'ектаў – жылых і гаспадарчых пабудов, а таксама ў месцах уладкавання дарожак па тэрыторыі музея. Культурны пласт на большай частцы помнікаў пакінуты ў непашкоджаным выглядзе,

і ў далейшым гэтыя ўчасткі могуць быць выкарыстаны пры функцыянаванні музейнага комплексу¹.

У Археалагічным музеі пад адкрытым небам знайшлі адлюстраванне старажытныя розначасовыя і рознакультурныя традыцыі ўзвядзення жылых

¹ Такая ж методика для навуковых даследаванняў (раскопак) і непасрэднага будаўніцтва музея выкарыстоўвалася ў 2019 г. на археалагічным помніку Камянюкі-3 – тэрыторыі старажытнагерманскага двара Рымскага часу і славянскага паселішча ў музейным комплексе. Паверхня археалагічнага помніка Камянюкі-1 – тэрыторыя гарадзішча позняга бронзавага і ранняга жалезнага вякоў у Археалагічным музеі пад адкрытым небам – была цалкам знівеліравана перад будаўніцтвам, але ўжо пасля праведзеных раскопак і археалагічнага нагляду за працай земляных работ.

Паселішча бронзавага веку. Археалагічны музей пад адкрытым небам.
Нацыянальны парк «Белавежская пушча»

і гаспадарчых пабудов ад каменнага веку да Сярэдніх вякоў: па тыпу «чумаў», пакрытых шкурамі жывёл, карой, саломай ці чаротам (фінальны палеаліт, мезаліт, ранні неаліт), паўзямлянак слупавой канструкцыі, заглыбленых у зямлю, наземных драўляных будынкаў слупавой ці зрубавай канструкцыі, з саламянымі ці чаротавымі стрэхамі, абарончых умацаванняў (позні неаліт, бронзавы і жалезны вякі), славянскіх зрубных ці глінабітных дамоў, гаспадарчых і культавых пабудов. Вельмі важна, што падчас будаўніцтва музейнага комплексу максімальна выкарыстоўваліся прыродныя матэрыялы, якімі так багата Белавежская пушча, вытрымлівалася старажытная тэхналогія ўзвядзення падмуркаў, сцен, стрэх, вырабу прылад працы, зброі, упрыгажэнняў, прадметаў духоўнай культуры, якія былі характэрны для насельніцтва старажытнай Беларусі. Стварэнне дзеючых экспазіцый у пабудовах музея ажыццяўлялася на падставе выяўленага археалагічнага матэрыялу, навуковых даных, шырокіх сусветных аналогій. Да працэсу стварэння музея былі далучаны падрадныя арганізацыі, спецыялісты і рэканструктары з ўсёй Беларусі.

Асновай навуковай канцэпцыі, падрыхтаванай у Інстытуце гісторыі НАН Беларусі пад кіраўніцтвам аўтара дадзенага артыкула, сталі вынікі шматгадовай навукова-даследчай работы, комплекснага аналізу археалагічнага матэрыялу, архіўных дакументаў, вывучэння міжнароднага вопыту па музейфікацыі археалагічных помнікаў. На яе падставе архітэктарам філіяла «Брэстрэстаўрацыяпраект» В. І. Нічыпорчык распрацоўвалася праектная дакументацыя будучага музейнага комплексу. На ўсіх этапах перадпраектных і праектных работ, непасрэдна падчас стварэння пабудов музея ажыццяўляліся пастаянныя кансультацыі, уносіліся змены, улічваліся асаблівасці гістарычнага ландшафта, культурных напласта-

ванняў помнікаў археалогіі. Пастаянную працу па каардынацыі стварэння археалагічнага музея ажыццяўляў навуковы супрацоўнік Нацыянальнага парка «Белавежская пушча» Р. С. Кніга, які актыўна далучыўся да працэсу будаўніцтва музея і фарміравання яго экспазіцыйнай цэласнасці.

У выніку аўтарскі калектыў у складзе В. Л. Лакізы, Р. С. Кнігі і В. І. Нічыпорчык, якім быў унесены значны ўклад у вывучэнне, захаванне археалагічнай спадчыны Белавежскай пушчы і прымяненне нацыянальных здабыткаў, у працэс шырокай папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны праз падрыхтоўку, стварэнне перадач і дакументальных фільмаў на тэлебачанні, у сетцы Інтэрнет, выступленні на радыё, інтэрв'ю ў друкаваных СМІ, *за самаадданую працу па захаванні гістарычнай памяці беларускага народа, стварэнне Археалагічнага музея пад адкрытым небам у Нацыянальным парку «Белавежская пушча» ўзнагароджаны Спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва за 2020 г.*

Знакавай падзеяй для беларускай археалогіі сталі даследаванні гарадзішча жалезнага веку Обын Любанскага раёна Мінскай вобласці, уключанага ў «Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь» (катэгорыя 3, шыфр 613В000281). Гарадзішча трапіла ў зону будаўніцтва Нежынскага горна-абагачальнага комплексу па здабычы калійных угнаенняў. Адзначым, што на ўсіх этапах перадпраектных і праектных пошукаў, якія пачаліся яшчэ ў 2012 г., а таксама на стадыі будаўніцтва комплексу Інстытут гісторыі НАН Беларусі распрацоўваў і ажыццяўляў меры па ахове археалагічнай спадчыны. У 2012–2013 гг. быў выкананы першы этап археалагічных работ на плошчы звыш 10 тыс. м² (даследавана практычна ўся ўнутраная пляцоўка гарадзішча, зроблены выбарчыя прарэзкі вала).

Гарадзішча Обчын падчас правядзення археалагічных раскопак

У 2017–2019 гг. экспедыцыяй Інстытута гісторыі НАН Беларусі ажыццёўлены завяршальны этап археалагічных раскопак участкаў гарадзішча, якія раней не даследаваліся, у тым ліку на тэрыторыі абарончых збудаванняў на плошчы звыш 10 тыс. м². Вывучалася таксама тэрыторыя вакол гарадзішча. Падчас даследаванняў атрымана каштоўная калекцыя керамічнага посуду жалезнага веку мілаградскай культуры, жалезных вырабаў, унікальныя артэфакты з каляровых металаў, у тым ліку бронзавая ажурная шпілька, якая з’яўляецца этнавызначальным прадметам для мілаградска-падгорцаўскіх старажытнасцей і датавана VIII–VI стст. да н. э. [4, с. 38–41]. Раскопкі былі скончаны 15 лістапада 2019 г. Упершыню ў гісторыі беларускай археалогіі вучоныя цалкам даследавалі культурны пласт на ўсёй плошчы гарадзішча жалезнага веку Обчын (унутраную пляцоўку, земляныя валы з унутрывалянымі драўлянымі канструкцыямі і равы).

Паводле Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб культуры (п. 4, 5 арт. 94) для выключэння з Дзяржаўнага спіса гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь гарадзішча Обчын (і зняцця статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці) неабходна поўнае яго вывучэнне і заключэнне Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь аб поўным вывучэнні каштоўнасці. 15 студзеня 2020 г., пасля разгляду падрыхтаванай В. Л. Лакізам і С. Б. Ліневічам «Даведкі Інстытута гісторыі НАН Беларусі аб поўным вывучэнні гісторыка-культурнай каштоўнасці (пом-

ніка археалогіі, катэгорыя 3, шыфр 613В000281) гарадзішча Обчын Любанскага раёна Мінскай вобласці» і абмеркавання іх навуковых дакладаў, усе члены рады прагаласавалі за рашэнне аб пазбаўленні названага аб’екта статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці і выключэння яго з Дзяржаўнага спіса. Матэрыяльная гісторыка-культурная каштоўнасць – гарадзішча жалезнага веку – як фізічны аб’ект на дадзенай тэрыторыі перастала існаваць, страціўшы свае «адметныя духоўныя, мастацкія і (або) дакументальныя вартасці», але дзякуючы шырокамаштабным археалагічным даследаванням поўнасцю захавалася ўся неабходная навуковая інфармацыя пра культурны пласт і артэфакты. Падкрэслім, што археолагі выкарыстоўвалі агульнасусветную метадку даследаванняў, што дазволіла выявіць унікальныя археалагічныя артэфакты, якія адлюстроўваюць асаблівасці матэрыяльнай і духоўнай культуры старажытнага насельніцтва Беларусі і сувязі яго з суседнімі рэгіёнамі [4, с. 40].

Такім чынам, прыведзеныя прыклады працы за 2016–2020 гг. яскрава паказваюць, што Інстытут гісторыі НАН Беларусі з’яўляецца вядучай навуковай установай краіны ў сферы гістарычнай навукі. Вучоныя інстытута ажыццёўляюць фундаментальныя і прыкладныя навуковыя даследаванні па айчынным і ўсеагульным гісторыі, спецыяльным гістарычным навукам, археалогіі, антрапалогіі, у тым ліку накіраваныя на максімальнае захаванне нацыянальнай гістарычнай і археалагічнай спадчыны, шырокую трансляцыю вынікаў даследаванняў і іх практычнае выкарыстанне.

* * *

З 2021 г. Інстытут гісторыі НАН Беларусі з’яўляецца першай галаўной арганізацыяй – выканаўцам Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на

2021–2025 гады «Грамадства і гуманітарная бяспека беларускай дзяржавы» і падпраграмы «Гісторыя». Падчас яе фарміравання выкарыстоўвалася распра-

цаваная вучонымі Інстытута гісторыі НАН Беларусі «Нацыянальная канцэпцыя гісторыі Беларусі», ухваленая на IV Міжнародным кангрэсе гісторыкаў Беларусі «Гістарычная навука Беларусі: асобы, канцэпцыі, дасягненні (да 90-годдзя Інстытута гісторыі НАН Беларусі)» (Мінск, 17–18 кастрычніка 2019 г.) [4, с. 60–61].

Дзяржаўную экспертызу паспяхова прайшлі наступныя буйныя комплексныя заданні падпраграмы і падзаданні (НДР 1) Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

I. Заданне 12.1.1 «Археалагічная спадчына як фактар забеспячэння гуманітарнай бяспекі беларускага грамадства» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт В. І. Кошман).

НДР 1. «Актуальныя напрамкі археалагічных даследаванняў: ад першабытнасці да сучаснасці» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт В. І. Кошман; намеснікі – кандыдат гістарычных навук А. В. Вайцяховіч, кандыдат гістарычных навук М. М. Чарняўскі).

II. Заданне 12.1.2 «Гісторыя Беларусі ад старажытнасці да канца XVIII стагоддзя» (кіраўнік – доктар гістарычных навук прафесар В. Ф. Голубеў).

НДР 1. «Актуальныя кірункі даследаванняў гісторыі Беларусі ад старажытнасці да канца XVIII стагоддзя» (кіраўнік – доктар гістарычных навук прафесар В. Ф. Голубеў; намеснік – доктар гістарычных навук дацэнт А. А. Мяцельскі).

III. Заданне 12.1.3 «Гісторыя Беларусі ў канцы XVIII стагоддзя – першай чвэрці XXI ст.» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт М. У. Смяховіч).

НДР 1. «Актуальныя кірункі даследаванняў гісторыі Беларусі з канца XVIII стагоддзя да першай чвэрці XXI стагоддзя» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт М. У. Смяховіч; намеснікі – кандыдат гістарычных навук В. Г. Мазец, кандыдат гістарычных навук С. А. Трацяк, кандыдат гістарычных навук дацэнт Н. Е. Новік).

IV. Заданне 12.1.4 «Спецыяльныя гістарычныя навукі і антрапалогія як фактар забеспячэння гуманітарнай бяспекі беларускай дзяржавы» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук А. Б. Доўнар).

НДР 1. «Актуальныя напрамкі даследаванняў па антрапалогіі, геральдыцы, крыніцазнаўстве, археаграфіі і іншым спецыяльным гістарычным навукам» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук А. Б. Доўнар; намеснікі – кандыдат гістарычных навук дацэнт В. У. Марфіна, кандыдат гістарычных навук К. В. Сыцько).

V. Заданне 12.1.5 «Ваенная гісторыя Беларусі як фактар забеспячэння гуманітарнай бяспекі беларускай дзяржавы» (кіраўнік – доктар гістарычных навук прафесар А. М. Літвін).

НДР 1. «Актуальныя кірункі даследаванняў ваеннай гісторыі Беларусі ад старажытнасці да сучаснасці» (кіраўнік – доктар гістарычных навук прафе-

сар А. М. Літвін; намеснік – кандыдат гістарычных навук дацэнт А. А. Крыварот).

VI. Заданне 12.1.6 «Усеагульная гісторыя, міжнародныя адносіны і геапалітыка» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт І. У. Жылінская).

НДР 1. «Міжнародныя адносіны і геапалітыка як фактар забеспячэння гуманітарнай бяспекі беларускай дзяржавы» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт І. У. Жылінская; намеснік – А. А. Александровіч).

VII. Заданне 12.1.7 «Навукова-арганізацыйнае суправаджэнне дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў “Грамадства і гуманітарная бяспека беларускай дзяржавы”» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт М. В. Глеб).

НДР 1. «Сістэматызацыя, аналіз, гістарычная інтэрпрэтацыя і далейшае навукова-арганізацыйнае суправаджэнне дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў “Грамадства і гуманітарная бяспека беларускай дзяржавы”» (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук дацэнт М. В. Глеб; намеснік – кандыдат філасофскіх навук дацэнт В. І. Ляўковіч).

Структурныя падраздзяленні Інстытута гісторыі НАН Беларусі на працягу 2021–2025 гг. будуць выступаць каардынуючымі цэнтрамі даследаванняў у сферы гісторыі, археалогіі і антрапалогіі ў рамках выканання комплексных заданняў падпраграмы «Гісторыя». Навуковыя даследаванні будуць ажыццяўляцца вучонымі з 23 устаноў краіны, сярод якіх Інстытут гісторыі НАН Беларусі, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, Беларускі інстытут стратэгічных даследаванняў, Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка, Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт, Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт, Інстытут падрыхтоўкі навуковых кадраў НАН Беларусі, Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна, Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава, Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей, Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы, Гродзенскі дзяржаўны аграрны ўніверсітэт, Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны, Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя П. В. Сухого, Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова, Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт харчавання, Міжнародны дзяржаўны экалагічны інстытут імя А. Д. Сахарава Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт, Мозырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна, Нацыянальны інстытут адукацыі, Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт, Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы.

У канцы 2020 г. у Інстытуце гісторыі НАН Беларусі адбыліся аптымізацыя структуры і кадраў, ратацыя кіраўнікоў структурных падраздзяленняў. Былі створаны 6 цэнтраў і 8 аддзелаў, прызначаны

новыя загадчыкі, у тым ліку ў Цэнтральны навуковы архіў НАН Беларусі. Ніжэй змешчана новая структура Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

1. *Цэнтр археалогіі Беларусі* (загадчык – кандыдат гістарычных навук дацэнт В. І. Кошман):

– *аддзел археалогіі першабытнага грамадства* (загадчык – кандыдат гістарычных навук М. М. Чарняўскі),

– *аддзел археалогіі Сярэдніх вякоў і Новага часу* (загадчык – кандыдат гістарычных навук А. В. Вайцяховіч),

– *аддзел захавання і выкарыстання археалагічнай спадчыны* (загадчык – кандыдат гістарычных навук А. У. Касцюкевіч).

2. *Цэнтр гісторыі Беларусі IX–XVIII стагоддзяў і спецыяльных гістарычных навук* (загадчык – доктар гістарычных навук прафесар В. Ф. Голубеў):

– *аддзел спецыяльных гістарычных даследаванняў* (загадчык – кандыдат гістарычных навук А. Б. Доўнар),

– *аддзел гісторыі Беларусі IX–XVIII стагоддзяў* (загадчык – доктар гістарычных навук А. А. Мяцельскі),

– *аддзел антрапалогіі* (загадчык – кандыдат гістарычных навук дацэнт В. У. Марфіна).

3. *Цэнтр гісторыі Беларусі канца XVIII – XXI стагоддзя* (загадчык – кандыдат гістарычных навук дацэнт М. У. Смяховіч):

– *аддзел гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX стагоддзя* (загадчык – кандыдат гістарычных навук дацэнт Н. Я. Новік),

– *аддзел навейшай гісторыі Беларусі* (загадчык – кандыдат гістарычных навук дацэнт С. А. Трацяк).

4. *Цэнтр ваеннай гісторыі Беларусі* (загадчык – доктар гістарычных навук прафесар А. М. Літвін).

5. *Цэнтр усеагульнай гісторыі, міжнародных адносін і геапалітыкі* (загадчык – кандыдат гістарычных навук дацэнт І. У. Жылінская).

6. *Цэнтр гісторыі навукі і архіўнай справы* (загадчык – кандыдат гістарычных навук М. У. Глеб) з *Цэнтральным навуковым архівам НАН Беларусі* (загадчык – Д. А. Крэнт) і *Фондам археалагічнай навуковай дакументацыі* (адказны – кандыдат гістарычных навук В. У. Мядзведзева).

Адной з важнейшых задач на пяцігодку для вучоных інстытута і гісторыкаў усёй краіны, асабліва тых, хто задзейнічаны ў выкананні праграмы, стане праца па падрыхтоўцы і стварэнні на аснове наяўнай і ўжо добра даследаванай гістарычнай спадчыны, з улікам новых канцэптуальных і метадалагічных распрацовак гістарычнай навукі і запатрабаванняў часу, шматтомнай «Гісторыі Беларусі».

Нагадаем, што папярэднія задачы для новай праграмы былі апублікаваны ў артыкуле В. В. Даніловіча і В. Л. Лакізы ў юбілейным «Гістарычна-археалагічным зборніку», прымеркаваным да 90-годдзя Інстытута гісторыі НАН Беларусі [23, с. 6–21]. Яшчэ раз падкрэслім, што дадзеная навуковая ўстанова

павінна стаць найбуйнейшым нацыянальным цэнтрам гістарычных, археалагічных і антрапалагічных праблем, расці колькасна і якасна, у тым ліку за кошт маладых вучоных, развіваць новыя навуковыя напрамкі, міжнародныя сувязі і інавацыйную дзейнасць. Інстытут гісторыі НАН Беларусі трэба разглядаць як каардынацыйны цэнтр па выпрацоўцы асноў гістарычнай палітыкі ў нашай краіне, пад якой разумеецца сістэма дзейнасці інстытутаў дзяржаўнай улады, накіраваная на фарміраванне нацыянальнага гісторыка-дзяржаўнага светапогляду чалавека і грамадства, умацаванне гісторыка-культурных і духоўна-этычных уяўленняў людзей (у тым ліку гатоўнасць да стваральнай працы), адстойванне дзяржаўнай бяспекі і нацыянальных інтарэсаў Беларусі. Гуманітарная бяспека сёння – гэта таксама супрацьдзеянне спробам фальсіфікацыі гісторыі, захаванне гістарычнай памяці, выхаванне патрыятызму, развіццё сяброўства з суседзямі, блізкімі і далёкімі, на карысць нашых грамадства і краіны. Беларусь заўсёды ўваходзіла ў сферу нацыянальных інтарэсаў іншых дзяржаў. Менавіта таму па многіх пытаннях адстойвання сваіх нацыянальных прыярытэтаў і каранёў мы павінны быць больш актыўнымі, напорыстымі, жорсткімі. Знакамітыя гістарычныя постаці, галоўныя вехі, падзеі, сімвалы патрэбна грунтоўна даследаваць, мэтанакіравана выкладаць і папулярызаваць.

Сёння неабходна весці пастаянную работу па ўдакладненні і замацаванні канцэптаў па асноўных і найбольш праблемных гістарычных пытаннях, якія з’яўляюцца падмуркам беларускай дзяржаўнасці, а таксама разгарнуць дзейнасць па іх папулярызацыі праз тэматычныя гісторыка-культурныя мерапрыемствы ўстаноў навукі і адукацыі, краязнаўчых музеяў, а таксама ў сродках масавай інфармацыі.

Актуальнымі задачамі ў сферы археалогіі з’яўляюцца прысваенне археалагічным фондам і Фонду археалагічнай навуковай дакументацыі Інстытута гісторыі НАН Беларусі статусу нацыянальнага здабытку; развіццё напрамкаў падводнай, архітэктурнай, вырататавальнай археалогіі. Для паспяховага вывучэння археалагічнай спадчыны краіны, з мэтай мінімізацыі выдаткаў пры праектаванні і будаўніцтве народнагаспадарчых аб’ектаў, зберагання культурнай спадчыны беларускага народа, арганізацыі эфектыўнай аховы помнікаў археалогіі актуальным і запатрабаваным з’яўляецца стварэнне Археалагічнай карты Беларусі на падставе сучаснага абследавання ўсёй тэрыторыі краіны і нанясення на карты ўсіх вядомых помнікаў археалогіі. Фарміраванне і актуалізацыя Рээстра археалагічных аб’ектаў Беларусі, які вядзецца ў Інстытуце гісторыі НАН Беларусі, а таксама Дзяржаўнага спісу гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь – яшчэ адна з важных і актуальных задач на наступную пяцігодку.

Для гістарычнай антрапалогіі актуальным з’яўляецца развіццё напрамку антрапалагічнай рэкан-

струкцыі па методыцы Герасімава з выкарыстаннем сучасных камп'ютарных тэхналогій.

Запатрабаванымі з'яўляюцца арганізацыя пры Інстытуце гісторыі НАН Беларусі навуковага кансультацыйнага цэнтра па стварэнні гістарычных рэканструкцый і помнікаў, а таксама аднаўленне і развіццё комплексных навуковых даследаванняў па гісторыі навукі.

Новых падыходаў і значнай увагі патрабуюць праблемы крыніцазнаўства. Актуальным з'яўляецца стварэнне трывалых асноў для маштабнай навукова-

даследчай і арганізацыйнай работы па планамерным выяўленні, сістэматызацыі, аналізу і выданні гістарычных дакументаў ад Сярэдніх вякоў да Навейшага часу ўключна на праграмнай аснове.

У цэлым, навукова-даследчая і навукова-практычная праца вучоных Інстытута гісторыі НАН Беларусі, як і ўсіх гісторыкаў краіны, павінна ўносіць значны ўклад ва ўмацаванне беларускай дзяржаўнасці, пад'ём прэстыжу краіны на міжнародным узроўні, духоўнае, культурнае і патрыятычнае выхаванне моладзі і наогул беларускага грамадства.

ЛІТАРАТУРА І КРЫНІЦЫ

1. Акадэмічная гуманітарыстыка: важнейшыя вынікі 2016 года / Нац. акад. навук Беларусі, АДДЗ-не гуманіт. навук і мастацтваў; А. А. Каваленя [і інш.]. — Мінск : Беларуская навука, 2017. — 188 с.
2. Акадэмічная гуманітарыстыка: важнейшыя вынікі 2017 года / А. А. Каваленя [і інш.]; Нац. акад. навук Беларусі, АДДЗ. гуманіт. навук і мастацтваў. — Мінск : Беларуская навука, 2018. — 207 с.
3. Акадэмічная гуманітарыстыка: важнейшыя вынікі 2018 года / А. А. Каваленя [і інш.]; Нац. акад. навук Беларусі, АДДЗ. гуманіт. навук і мастацтваў. — Мінск : Беларуская навука, 2019. — 218 с.
4. Акадэмічная гуманітарыстыка: важнейшыя вынікі 2019 года / А. А. Каваленя [і інш.]; Нац. акад. навук Беларусі, АДДЗ. гуманіт. навук і мастацтваў. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — 227 с.
5. Актуальные вопросы антропологии : сб. науч. тр. / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории. — 2019. — Вып. 14. — 442 с.
6. Антропология Беларуси в исследованиях конца XIX — середины XX в. / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории ; сост.: О. В. Марфина, Н. Н. Помазанов, В. А. Шипилло, В. С. Крумплевский ; авт. ист. коммент. В. В. Яновская ; науч. ред.: И. И. Саливон, О. В. Марфина. — Минск : Беларуская навука, 2017. — 456 с.
7. Археологическое наследие Беларуси = Archaeological Heritage of Belarus / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории ; сост., авт. вступ. ст. О. Н. Левко ; науч. ред.: А. А. Коваленя, О. Н. Левко. — 2-е изд., испр. и доп. — Минск : Беларуская навука, 2020. — 200 с.
8. Беларуская Народная Рэспубліка — крок да незалежнасці: да 100-годдзя абвяшчэння : гістарычны нарыс / Нац. акад. навук Беларусі, Ин-т гісторыі; А. А. Каваленя [і інш.]. — Мінск : Беларуская навука, 2018. — 157 с.
9. Беларуская Народная Рэспубліка ў гісторыі беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці : зб. арт. / уклад. С. А. Траццяк ; рэдкал.: А. А. Каваленя [і інш.]. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — 222 с.
10. Беларусь в геополитических процессах XX–XXI вв. : сб. науч. ст. / редкол.: А. А. Коваленя (гл. ред.) [и др.]. — Минск : Беларуская навука, 2017. — 191 с.
11. Беларусь, Глыбоцкі край і Эдвард Вайніловіч : матэрыялы навук.-практ. канф., г. Глыбокае, 25 верас. 2020 г. / Нац. акад. навук Беларусі, Ин-т гісторыі ; рэдкал.: А. А. Каваленя (наук. рэд.) [і інш.] ; У. С. Пуцік (адк. рэд.). — Мінск : ІВЦ «Мінфіна», 2020. — 460 с. — (Беларусь і Эдвард Вайніловіч).
12. Великая Отечественная война советского народа (в контексте Второй мировой войны) : пособие для учреждений общ. сред. образования с бел. и рус. языками обучения / А. А. Коваленя [и др.] ; под ред. А. А. Ковалени. — Минск : Изд. центр БГУ, 2020. — 231 с.
13. Уклад беларускага народа в Победу в Великой Отечественной войне / А. М. Литвин [и др.] ; редкол.: А. А. Коваленя (гл. ред.) [и др.]. — 3-е изд. — Минск : Беларуская навука, 2020. — 495 с. : ил.
14. Вялікі гістарычны атлас Беларусі : у 4 т. — Мінск : Белкартаграфія, 2020. — Т. 1. — 244 с.
15. Волкаў, М. А. Замкі і фартэцыі Радзівілаў на беларускіх землях у XVI — пачатку XVIII ст. / М. А. Волкаў. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — 215 с.
16. Вялікае Княства Літоўскае: палітыка, эканоміка, культура : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ин-т гісторыі ; уклад.: А. А. Скеп'ян ; рэдкал.: У. Р. Гусакоў [і інш.]. — Мінск : Беларуская навука, 2017. — Т. 1. — 506 с.
17. Вялікае Княства Літоўскае: палітыка, эканоміка, культура : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ин-т гісторыі ; уклад.: А. А. Скеп'ян ; рэдкал.: У. Р. Гусакоў [і інш.]. — Мінск : Беларуская навука, 2017. — Т. 2. — 498 с.
18. Гістарычны атлас Беларусі. — Мінск : Белкартаграфія, 2020. — 336 с.
19. Гістарычна-археалагічны зборнік / Нац. акад. навук Беларусі, Ин-т гісторыі ; гал. рэд.: А. А. Каваленя. — Мінск, 2019. — Вып. 34. — 228 с.
20. Голубеў, В. Ф. Цэнтр спецыяльных гістарычных навук і антрапалогіі: дасягненні і перспектывы / В. Ф. Голубеў // ГАЗ. — Мінск : Беларуская навука, 2019. — Вып. 34. — С. 44–52.
21. Даніловіч, В. В. Асэнсаванне мінулага — падмурак для будучага. Актуальныя даследаванні Інстытута гісторыі НАН Беларусі / В. В. Даніловіч, В. Л. Лакіза // Беларуская думка. — 2018. — № 11. — С. 106–113.
22. Даніловіч, Вячаслаў. У авангардзе айчынай гістарычнай навукі (да 90-годдзя Інстытута гісторыі НАН Беларусі) / Вячаслаў Даніловіч, Вадзім Лакіза // БГЧ. — 2019. — № 12 (245) — С. 3–12.
23. Даніловіч, Вячаслаў. Уклад Інстытута гісторыі НАН Беларусі ў развіццё сучаснай айчынай гістарычнай навукі / Вячаслаў Даніловіч, Вадзім Лакіза // ГАЗ. — 2019. — Вып. 34. — С. 6–21.

24. Жизнь и деятельность академика Е. Ф. Карского: сб. документов и материалов : в 2 ч. — Минск : Беларуская навука, 2020. — Ч. 1 : Проблемы истории и культуры Беларуси в документальном наследии Е. Ф. Карского. Материалы семьи / сост.: А. В. Унучек [и др.] ; отв. ред. Л. Д. Бондарь [и др.] ; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории, Санкт-Петербург. ф-л Арх. Рос. акад. наук. — 442 л.
25. Жилинская, И. Научная деятельность центра истории геополитики Института истории НАН Беларуси в 2014–2019 гг. / И. Жилинская // ГАЗ. — Минск : Беларуская навука, 2019. — Вып. 34. — С. 72–78.
26. История белорусской государственности : в 5 т. — Минск : Беларуская навука, 2018–2020. — Т. 1 : Белорусская государственность: от истоков до конца XVIII в. / А. А. Коваленя [и др.] ; отв. ред. тома: О. Н. Левко, В. Ф. Голубев. — 2018. — 598 с.
27. История белорусской государственности : в 5 т. — Минск : Беларуская навука, 2018–2020. — Т. 2 : Белорусская государственность в период Российской империи (конец XVIII — начало XX в.) / Н. В. Смехович [и др.] ; отв. ред. тома: Н. В. Смехович, А. В. Унучек, Е. Н. Филатова. — 2019. — 413 с.
28. История белорусской государственности : в 5 т. — Минск : Беларуская навука, 2018–2020. — Т. 3 : Белорусская государственность: от идеи к национальному государству (1917–1939 гг.) / А. А. Коваленя [и др.] ; отв. ред. тома: В. Г. Мазец, И. В. Смехович, С. А. Третьяк. — 2019. — 639 с.
29. История белорусской государственности : в 5 т. — Минск : Беларуская навука, 2018–2020. — Т. 4 : Белорусская государственность накануне и в период Великой Отечественной войны и послевоенного восстановления (1939–1953 гг.) / А. А. Коваленя [и др.] ; отв. ред. тома Н. Б. Нестерович. — 2019. — 567 с.
30. История белорусской государственности : в 5 т. — Минск : Беларуская навука, 2018–2020. — Т. 5 : Национальная государственность на переломе эпох (вторая половина XX — начало XXI в.) / А. А. Коваленя [и др.] ; отв. ред. тома Н. В. Смехович ; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории. — 2020. — 759 с.
31. История Великой Отечественной войны: очерки совместной истории : учебное пособие. — М. : Научный мир, 2020. — Вып. 1 : Начало Второй мировой войны / под ред. А. А. Ковалени, Е. И. Пивовара. — 144 с. — (Россия и Беларусь: страницы общей истории).
32. Інстытут гісторыі НАН Беларусі : навукова-інфармацыйнае выданне / уклад.: В. Л. Лакіза, Р. А. Аляхновіч ; пад рэд. В. В. Даніловіча, В. Л. Лакізы. — Мінск : Беларуская навука, 2018. — 60 с.
33. Інстытут гісторыі НАН Беларусі : навукова-інфармацыйнае выданне / уклад.: В. Л. Лакіза, Р. А. Аляхновіч ; пад рэд. В. В. Даніловіча, В. Л. Лакізы. — Мінск : Беларуская навука, 2019. — 60 с.
34. Лакиза, Вадим. Академическая археология Беларуси на современном этапе / Вадим Лакиза // Наука и инновации : науч.-практ. журнал. — 2017. — № 9 (175). — С. 18–26.
35. Літвін, А. М. Савецкія святы і партызанскія парады на тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны / Soviet holidays and partisan parades on the territory of Belarus during the Great Patriotic War / А. М. Літвін. — Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2020. — 152 с.
36. Калечыц, А. Г. Верхнепалеалітычныя помнікі Верхняга Падняпроўя: Бердыж, Юравічы, Юдзінава (па матэрыялах невядомай навуковай спадчыны К. М. Палікарповіча і даных сучасных даследаванняў) / А. Г. Калечыц, А. У. Колацаў, Г. А. Хлопчаў ; адказ. рэд.: А. Г. Калечыц, Г. А. Хлопчаў. — Мінск : Інстытут гісторыі НАН Беларусі ; СПб. : Музей антрапалогіі і этнаграфіі РАН, 2020. — 128 с.
37. Коваленя, А. А. С верой в Победу: Беларусь в Великой Отечественной войне: 100 вопросов и ответов / А. А. Коваленя, Б. Д. Долготович, Д. Н. Хромченко. — 3-е изд. — Минск : Беларуская навука, 2020. — 215 с.
38. Крэва: гісторыя, археалогія, культурная спадчына: зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; уклад., навук. рэд. А. І. Дзярновіч. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — 460 с. : іл. — (Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі).
39. Крывічаніна, К. Дзейнасць цэнтры ўсеагульнай гісторыі і міжнародных адносін Інстытута гісторыі НАН Беларусі / К. Крывічаніна, У. Тугай // ГАЗ. — Мінск : Беларуская навука, 2019. — Вып. 34. — С. 66–71.
40. Лысенко, П. Ф. Материальная культура городов Туровской земли (X–XIII вв.) / П. Ф. Лысенко ; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории. — Минск : Беларуская навука, 2020. — 179 с.
41. Матэрыялы па археалогіі Беларусі / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; навук. рэд. В. М. Ляўко. — 2019. — Вып. 30 : Даследаванне беларускіх старажытнасцей. — 278 с.
42. Мацук, А. У. Грамадска-палітычнае жыццё Вялікага Княства Літоўскага ў часы бескараляўя 1733–1735 гг. / А. У. Мацук. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — 366 с.
43. Марфина, О. Развитие антропологических исследований древнего и современного населения в Институте истории НАН Беларуси / О. Марфина // ГАЗ. — Мінск : Беларуская навука, 2019. — Вып. 34. — С. 53–65.
44. Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 35 (1551–1558): кніга запісаў № 35 (копія канца XVI ст.) / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; падрыхт. А. А. Мяцельскі. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — 538 с.
45. Народны летапіс Вялікай Айчыннай вайны: успомнім усіх! / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; склад.: А. М. Літвін, А. А. Крыварот, К. Д. Ганчарэнка ; рэдкал.: А. А. Коваленя (гал. рэд.) [і інш.]. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — Кн. 1. — 451 с. : іл.
46. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Беларусі (канец XVIII — пачатак XX ст.) / В. В. Яноўская [і інш.] ; рэдкал.: В. В. Даніловіч (гал. рэд.) [і інш.] ; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — 684 с.
47. Октябрьская революция в исторических судьбах белорусской государственности : сб. ст. / редкол.: А. А. Коваленя [и др.]. — Минск : Беларуская навука, 2020. — 309 с.
48. Расонскі край: гісторыя, культура, людзі: да 100-годдзя з дня нараджэння П. М. Машэрава : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; навук. рэд. М. В. Клімаў. — Мінск : Беларуская навука, 2020. — 227 с. : іл. — (Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі).

49. Россия и белорусские земли в XVII – первой половине XVIII в. : сб. документов. – М. : Древлехранилище, 2020. – Т. I : 1619–1663 гг. / сост.: Е. Н. Горбатов, А. Б. Довнар, Ю. М. Эскин. – 428 с.
50. Славяне на территории Беларуси в догосударственный период : в 2 кн. / О. Н. Левко [и др.] ; науч. ред.: О. Н. Левко, В. Г. Белевец. – 2-е изд., испр., перераб. и доп. – Минск : Беларуская навука, 2019. – Кн. 1. – 662 с.
51. Славяне на территории Беларуси в догосударственный период : в 2 кн. / О. Н. Левко [и др.] ; науч. ред.: О. Н. Левко, В. Г. Белевец. – 2-е изд., испр., перераб. и доп. – Минск : Беларуская навука, 2019. – Кн. 2. – 490 с.
52. Смаховіч, Н. Вклад сотрудников Центра новой и новейшей истории Беларуси в развитие отечественной исторической науки / Н. Смахович, А. Кузнецова-Тимонова, Е. Трубчик // ГАЗ. – Минск, 2019. – Вып. 34. – С. 33–43.
53. Шклоў і Шклоўскі раён : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; уклад. А. Б. Доўнар ; навук. рэд. В. Ф. Голубеў. – Мінск : Беларуская навука, 2020. – 306 с. : іл. – (Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі).

Вадим Лакиза

ВАЖНЕЙШИЕ ДОСТИЖЕНИЯ ИНСТИТУТА ИСТОРИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК БЕЛАРУСИ ЗА 2016–2020 ГОДЫ И ЗАДАЧИ НА НОВУЮ ПЯТИЛЕТНЮЮ ПРОГРАММУ

Резюме

Ключевые слова: Институт истории НАН Беларуси, государственная программа научных исследований, подпрограмма «История и культура», история Беларуси, археология, антропология, история белорусской государственности, история геополитики, историческая память, ТОП-10, фундаментальные исследования, практические разработки, подпрограмма «История», музеефикация, историко-культурное и археологическое наследие, популяризация достижений исторической науки.

Важнейшие достижения Института истории НАН Беларуси за 2016–2020 гг. в области истории, археологии и антропологии, полученные в ходе реализации государственной программы научных исследований «Экономика и гуманитарное развитие белорусского общества» (подпрограммы «История и культура») уже частично нашли отражение в отечественной и зарубежной историографии, в том числе в специальных изданиях, приуроченных к 90-летию юбилею учреждения, поэтому в данной статье кратко показаны только отдельные фундаментальные и практические разработки ученых института (в том числе за 2020 г.), а также те, которые были удостоены государственных наград в 2019 и 2020 г. или вошли в ТОП-10 достижений ученых НАН Беларуси за 2016, 2017, 2018 и 2019 г. Вместе взятые количественные и качественные показатели проделанной работы убедительно свидетельствуют о лидирующей роли Института истории НАН Беларуси в национальных исторических исследованиях, постоянном внедрении научных результатов в образовательный процесс всех слоев общества, активной популяризации достижений исторической науки, пропаганде историко-культурного наследия и его практическом использовании.

В 2021–2025 гг. Институт истории НАН Беларуси будет выполнять новую государственную программу научных исследований «Общество и гуманитарная безопасность белорусского государства» и ее подпрограмму «История». Одна из важнейших задач на ближайшие пять лет – работа над созданием многотомного издания «История Беларуси» на основе существующего и уже хорошо изученного исторического наследия, что станет весомым вкладом в формирование исторического мировоззрения, сохранение исторической памяти, противодействие попыткам фальсификации истории. По многим историческим вопросам необходимо быть более активными, настойчивыми, использовать объективные данные, строгий научный анализ и следовать национальным интересам белорусского государства. Институт истории НАН Беларуси должен значительно увеличить количество ученых, повысить качество подготовки кадров высшей квалификации, стать крупнейшим национальным центром исторических, археологических и антропологических исследований.

Vadim Lakiza

THE MOST IMPORTANT ACHIEVEMENTS OF THE INSTITUTE OF HISTORY OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF BELARUS FOR 2016–2020 AND TASKS FOR A NEW 5-YEAR PROGRAM

Summary

Keywords: the Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus, the state program of scientific research, subprogram "History and Culture", the history of Belarus, archaeology, anthropology, the history of Belarusian statehood, history of geopolitics, historical memory, TOP-10 achievements, fundamental research, practical developments, subprogram "History", museification, historical, cultural and archaeological heritage, popularization of historical science.

The most important achievements of the Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus in 2016–2020 in the field of history, archaeology and anthropology, obtained in the course of the implementation of the state program of scientific research "Economy and Humanitarian Development of the Belarusian Society" (subprogram "History and Culture") were already partially reflected in domestic and foreign historiography, including in special editions dated to the 90th anniversary of the institution. Therefore, this article briefly shows only certain fundamental and practical developments of the scientists of Institute (including for the year of 2020), as well as those that were awarded state awards in 2019 and 2020 as well as those included in the TOP-10 achievements of scientists of the National Academy of Sciences of Belarus in 2016, 2017, 2018 and 2019. Taken together, the quantitative and qualitative indicators of the accomplished work clearly demonstrate the leading role of the Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus in national historical research, the continuous introduction of scientific results into the educational process of all sectors of society, the active popularization of the achievements of historical science, the promotion of historical and cultural heritage and its practical use.

In 2021–2025 the Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus will carry out a new state program of scientific research "Society and Humanitarian Security of the Belarusian State" and its subprogram "History". One of the most important tasks for the next five years is the work on the creation of a multi-volume edition of "History of Belarus" based on the existing and already well-studied historical heritage, which will become a significant contribution to the formation of a historical outlook, preservation of historical memory, and counter attempts to falsify history. In relation to many historical issues it is necessary to be more active, persistent, use objective data, sound scientific analysis and follow to the national interests of the Belarusian state. The Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus should significantly increase the number of scientists, enhance the quality of training of highly qualified personnel, and become the largest national center of historical, archaeological and anthropological research.

Дата паступлення ў рэдакцыю: 21.12.2020